

АДАПАНІМНЫЯ ДЭРЫВАТЫ: ПЫТАННІ НАРМАЛІЗАЦЫІ

Лексічнае значэнне катайконіма канкрэтнае, яно называе асобу па месцы пражывання. Катайканімічная сістэма арэала заходнепалескіх гаворак сведчыць аб бесперапынным працэсе ўзаемадзеяння розных словаўтваральных мадэляў, таму ў розныя перыяды гістарычнага развіцця прадуктыўнасць іх мянялася. Аднак і сёння застаюцца прадуктыўнымі катайканімічнымі мадэлямі ў арэале заходнепалескіх гаворак мадэлі з семантычна сінанімічнымі суфіксамі *-ц(ы)*, *-ан(е)*, *-ян(е)*, якія займалі актыўную пазіцыю і ў старабеларускай мове (Стóлін – стóлінцы, Камяне́ц – камя́нча́не). Разам з тым шэраг аб’ектыўных фактараў абумовіў змяншэнне агульнай колькасці ўтварэнняў на *-ан(е)*, *-ян(е)* за кошт павелічэння колькасці варыятыўных формаў з іншымі катайканімічнымі суфіксамі (Пінск – пінча́не, піня́не, пінчу́кі; Стру́га – стружа́не, стружа́нцы, стру́жцы), якія функцыянуюць у азначаным дыялектным арэале.

Для абазначэння множналікавых назваў жыхароў у арэале гаворак Заходняга Палесся выкарыстоўваюцца суфіксы *-ц(ы)*, *-ан(е)*, *-чан(е)*, *-овц(ы)*, *-анц(ы)*, *-енц(ы)*, *-ен(ы)*, *-овлян(е)*, *-авян(е)*, *-чук(і)*, *-чан(і)*, *-ук(і)*.

Словаўтваральныя суфіксы часцей далучаюцца да поўнай асновы, усякаюцца ж асновы айконімаў на *-ічы/-ычы*, *-кі*, *-ец/-эц* (Блюві́нічы – блюві́нцы, Ла́пнікі – лапня́нцы, Гні́лец – гнілі́ча́не). Выбар суфікса абмяжоўваецца структурнымі асаблівасцямі тапанімічных асноў.

Самым прадуктыўным з’яўляецца суфікс *-ц(ы)* і яго варыянты. Нарматыўнымі ў афармленні суфікса *-ц(ы)* з’яўляюцца катайконімы, утвораныя ад асноў на: *-ін/-ын*, *-ец/-эц*, *-оў/-аў*, *-ка*, *-ова/-ава*, *-ьжэ*, *-кі*, *-цы*, *-ічы/-ычы* (Кру́шын – кру́шы́нцы, Вашча́нка – вапча́нцы, Ко́страда – ко́страдаўцы, Альша́ны – алыша́нцы, Ма́нькавічы – ма́нькаўцы).

Пры дапамозе ўскладненых варыянтаў *-оўцы/-аўцы*, *-еўц(ы)* утвараюцца катайконімы множнага ліку ад асноў айконімаў на *-ін/-ын*, *-ак/-ук*, *-іца/-ыца* (Во́тчын – во́тчынаўцы, Рудо́к – рудкоўцы, Бы́стрыца – бы́страўцы). Гэтымі суфіксамі афармляюцца катайконімы ад’ектыўнага характару (Высо́кае – высо́каўцы). З дапамогай ускладненых суфіксаў *-анц(ы)/-янц(ы)*, *-енц(ы)* утвараюцца адтапанімічныя найменні множнага ліку ад асновы айконімаў на *г*, *к*, *х*, *-іца/-ыца*, *-ішча/-ышча*, *-ічы/-ычы* (Пале́так – палета́нцы, Бро́дніца – брадніча́нцы, Дворы́шча – дварышча́нцы, Бухлі́чы – бухліча́нцы).

Катайканімічныя мадэлі з суфіксамі *-ан(е)/-ян(е)* і яго ўскладненымі варыянтамі *-чан(е)*, *-овян(е)*, *-овчан(е)* з’яўляюцца высокапрадуктыўнымі і найчасцей утвараюцца ад асноў айконімаў на *-ец/-эц*, *-ін/-ын*, *-іца/-ыца*, *г*, *к*, *х*, *-ова/-ава*, *-ьжэ*, *-аны/-яны* (Га́лец – гальча́не, Крыты́шын – крытыша́не, Ду́біца – дубіча́не, Стру́га – стружа́не, Зака́лле – закаля́не, Мака́раны – макара́не).

Множналікавыя асабовыя намінацыі з суфіксам *-ук(і)*, *-чук(і)*, *-ак(і)*, *-чак(і)*, а таксама катайконімы ад’ектыўнага характару, якія ў гутарковай мове арэала Заходняга Палесся выкарыстоўваюцца даволі актыўна, у асноўным утвараюцца ад асноў айконімаў на *-ец/-эц*, *-ск/цк*, *-ова/-ава*, *-ічы/-ычы* (Дваро́ц – дварча́ні, Пінск – пінчу́кі, Яваро́ва – явару́кі, Арэ́нічы – арэнчу́кі).

Шляхі пранікнення дыялектных катайконімаў у літаратурную мову розныя. Адно з іх спачатку пашыраюць сферу распаўсюджання, перарастаюць у міждыялектную з’яву і ў выніку гэтага становяцца літаратурнымі, другая – з дыялектнай мовы трапляюць спачатку ў размоўна-бытавую сферу, а адтуль ужо і ў літаратурную мову (Пінск – пінчу́к), трэцяя – уваходзяць у літаратурную сферу адразу, без прамежкавых стадый (Давы́д-Гарадо́к – гарадчу́к).

У апошнія дзесяцігоддзі на катайканімічную сістэму арэала Заходняга Палесся значны ўплыў аказвае літаратурная беларуская мова, у сувязі з чым варыянтныя формы катайконімаў з суфіксамі *-ак(і)*, *-ук(і)*, *-ун(ы)* не ўжываюцца ў афіцыйна-дзелавых зносінах і існуюць як устарэлыя або мясцовыя формы.